

DEN KULTURELLE SPASERSTOKK I SKIEN KOMMUNE 2019 - 22

BAKGRUNN:

Den kulturelle spaserstokken (DKSS) er en statlig satsning som skal gi eldre bedre tilgang til gode kunst- og kulturopplevelser.

Kulturdepartementets uttalte mål med Den kulturelle spaserstokken er:

- å sørge for profesjonell kunst- og kulturformidling av høy kvalitet til eldre
- å legge til rette for økt samarbeid mellom kultursektoren og omsorgssektoren, slik at det utvikles gode kunst- og kulturprosjekter lokalt innenfor et mangfold av sjangre og uttrykk
- å bidra til at eldre får et tilpasset kulturtilbud på arenaer der de eldre befinner seg i dagliglivet

Den kulturelle spaserstokken ble lansert av regjeringen sommeren 2006 og etablert i 2007 som en oppfølging av **St. meld. 25. Mestring, mulighet og mening** som påpeker at de fleste undersøkelser viser at dagligliv, måltider, aktivitet, sosiale og kulturelle forhold er de største svakhetene ved dagens omsorgstilbud. Kulturtiltak bør ha sin naturlige plass i omsorgstjenesten basert på at kultur kan gi god helse. Kulturtiltakene må tilpasses dem som skal ha nytte av dem og det blir derfor viktig å tenke på lokaler, transport og tidspunkt for aktivitetene. Intensjonene i den statlige «kulturelle spaserstokken» er å stimulere til tverrfaglig samarbeid mellom kultursektoren og helse- og omsorgstjenesten i kommunene. De eldre skal tilbys arrangementer og aktiviteter innenfor alle kunst- og kulturgenrer som musikk, teater, film, litteratur og billedkunst.

*”Kunst og kultur er viktige kilder til opplevelser og gir oss språk og uttrykksformer til å formidle inntrykk, tanker og opplevelser vi ellers vanskelig finner ord for. Kulturelle uttrykk har derfor sin egen verdi knyttet til selve livet. Men kultur kan også gi god helse, og ha både forebyggende og behandlende effekt. Musikk, dans og drama brukt i terapeutisk sammenheng har vist svært god og dokumenterbar effekt. Musikk er uskadelig og bivirkningsfritt og medfører høy pasienttilfredshet. Også av den grunn bør kulturtiltak ha sin naturlige plass i omsorgstjenesten, og kultur og helse kunne spille sammen i et tett tverrfaglig samarbeid, som stimulerer både kropp og sjel, og aktiviserer både følelsesliv og intellektuelle ferdigheter”. **St. melding 25, Mestring, muligheter og mening***

[St.meld.nr. 25 \(2005-2006\) "Mestring, muligheter og mening" på nettsiden til Helse- og omsorgsdepartementet](#)

Omsorgsplan – Skien kommune 2011 – 2021 refererer også til i I St.meld 25.

Kommunedelplan for kultur i Skien, 2010 – 2021 sier “For å oppnå visjonen om Skien som en god og inkluderende møteplass må alle uansett levekår, funksjonsnivå og bakgrunn, kunne finne sin plass som både tilskuer, deltaker og utøver innenfor kulturlivet. Dette er ingen selvfølgelighet for alle grupper i dag, men gjennom å tilrettelegge det ordinære kulturlivet slik at flest mulig kan delta og samtidig opprettholde og utvikle egne tilrettelagte aktiviteter, bør Skien kunne bli en enda mer inkluderende møteplass. Byen har stor bredde i sammensetningen av befolkningen og dette skal gjenspeiles også i kulturlivet”.

I Skiens **Kommunedelplan for helse og omsorg 2016 – 2025** kan vi lese følgende i kapittel 7.6.3 Aktiviteter og sosiale tjenester for eldre:

Mange kan oppleve ensomhet og meningstap ved aldring. Vanlige årsaker er tap av livsledsager og venner, tiltagende generell skrøpelighet, sviktende helse og/eller redusertfunksjonsnivå. Isolasjon, depresjoner og angst kan i verste fall følge i kjølvannet. En kommunal tjeneste kan aldri erstatte tapte sosiale relasjoner eller yndlingsaktiviteter som forutsetter helse- eller funksjonsnivå man ikke lenger har. Kommunen kan imidlertid legge til rette for, lette tilgang til og eventuelt arrangere aktiviteter og sosial omgang som kan gi den enkelte både mening og glede. Aktiviteter og sosiale tjenester for eldre har flere formål blant annet:

- Meningsfylt tilværelse.
- Forebygge, forsinke og redusere helsesvikt og funksjonsfall.

Regjeringen Solberg la i mai 2018 fram **Stortingsmelding 15 «Leve hele livet — En kvalitetsreform for eldre»**.

«Leve hele livet er en reform for aktivitet, deltakelse og sosialt fellesskap. Målet er å ta vare på Eldres forhold til familie, venner og sosialt nettverk og skape gode opplevelser og møter på tvers av generasjonene. Fysisk, sosial og kulturell aktivitet skal være tilpasset den enkeltes interesser, ønsker og behov.»

«Helse- og omsorgstjenesten skal bidra til skape gode øyeblikk og meningsfull aktivitet i hverdagen og arbeide systematisk med dette. Det kan handle om både fysiske, sosiale og kulturelle opplevelser.»

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20172018/id2599850/>

Alle disse planene/meldingene påpeker at kulturelle aktiviteter for eldre er ønskelig og helsefremmende.

Kultur og kirkedepartementet og Helse og omsorgsdepartementet har lyst ut prosjektmidler til Den kulturelle spaserstokken i kommunene fra 2017 – 2014. Skien kommune har siden 2009 mottatt prosjektmidler til DKSS fra KUD i ulik størrelsesorden. De første årene ble midlene tildelt etter søknad til departementet og

det var også et krav om at kommunene skulle ha en politisk vedtatt plan for DKSS-arbeidet.

Den første planen for DKSS i Skien ble vedtatt med virkning fra 2012 til 2015. Fylkeskommunen overtok ansvaret for tildeling av DKSS midler i 2015 og da ble ordningen forenklet og kravet om en lokal plan for DKSS-arbeidet bortfalt.

Kommunene i Telemark får nå tildelt DKSS-midler etter hvor mange personer over 70 år som bor i den enkelte kommune, ikke etter søknad. Skien kommune mottok kr. 294.000,- til DKSS i 2018. De eneste kravene som stilles er at:

«Tilskuddet skal være øremerket kulturtiltak for eldre. Det skal ikke gå til lønn for fast ansatte og heller ikke erstatte kulturtiltak som allerede er finansiert av kommunene».

Det kreves også at det leveres en enkel rapport om hvordan tilskuddet er benyttet.

Men for sikre forankring og videreutvikling av DKSS ser administrasjonen verdien av å få vedtatt en lokal handlingsplan for arbeidet med Den kulturelle spaserstokken.

I arbeidet med denne planen har følgende personer deltatt i prosjektgruppa:

- Vivi Ann Kortner (kulturkoordinator, sykehjemmene i helse og velferd)
- Ragna Skare (kulturformidler Menstad bydelshus)
- Åshild N. Isaksen, fagleder Skien kulturskole
- Lars Erik Lyngås, Skien bibliotek
- Gerd Andersen, Skien eldreråd
- Eli L Haugland, DKSS-koordinator i Skien kommune

DKSS - for hvem?

DKSS skal tilrettelegge for varierte og gode kunst og kulturopplevelser for seniorer. Men innenfor denne gruppa er det store variasjoner både med tanke på funksjonsnivå og økonomi. Mange seniorer er hyppige brukere av de kulturtilbudene som gis på ordinære kulturarenaer som Ibsenhuset, bydelshusene, Telemark Museum, bibliotek og kino og velger tilbud etter interesse og kulturelle preferanser. En rekke foreninger og organisasjoner står dessuten bak ulike kulturtilbud som i større eller mindre grad er tilrettelagt et eldre publikum.

Den friske delen av seniorbefolkningen trenger ingen spesifikk tilrettelegging for å benytte seg av det eksisterende kulturtilbudet. De omtalte kulturtilbudene er finansiert over andre budsjetter og omhandles derfor ikke i denne planen.

Men en del seniorer kan ikke selv oppsøke det ordinære kulturtilbudet på grunn av dårlig helsetilstand. De må få et kulturtilbud der de oppholder seg.

Denne handlingsplanen vil derfor omhandle kommunens satsing på kulturtilbud til seniorer som bor på institusjoner eller bokollektiv for demente, samt dagbrukere av disse institusjonene. Arrangementer som holdes på eldreinstitusjonene bør også gjøres tilgjengelig for eldre hjemmeboende i institusjonenes nærhet.

Hva og med hvem?

Innholdet i DKSS leveres i dag i hovedsak av tre kulturinstitusjoner, i tillegg til frilansmusikere- og skuespillere.

Ved **Skien kulturskole** har noen av lærerne en andel av stillingen sin knyttet opp til DKSS. Hvert av bo- og behandlingssentrene, sykehjemmene og Klyvetunet (bokollektiv for demente) får besøk av lærere/utøvere fra kulturskolen 10 - 20 ganger i året gjennom DKSS-ordningen. Her holder de intimkonserter ute på avdelingene. I snitt får hver avdeling besøk en gang pr. mnd. Dette tilbudet kalles et nært musikk møte.

Teater Ibsen tilbyr årlig en seniorproduksjon (som oftest et gjestespill) til subsidiert pris. Tilbudet gis til kommuner, institusjoner og andre som har et særlig fokus på kultur for seniorer og DKSS Skien benytter seg av dette tilbudet når det er mulig.

Likeledes tilbyr **Telemark fylkeskommune, Team kultur**, to årlige musikkproduksjoner. Dette er konserter som er subsidierte og som DKSS Skien kjøper in og turnerer på eldreinstitusjonene våre.

Ut over dette gjør DKSS avtaler med **frilansere** (i hovedsak musikere) som tilbyr konserter/forestillinger som kan turnere på eldreinstitusjonene våre.

I snitt gis det 10 ulike konserter/teaterforestillinger årlig pr. sykehjem (tilbudet gis til alle beboerne og dagpasientene). I tillegg kommer kulturskolelærernes nære musikk møter ute på avdelingene.

Skien bibliotek driver i tillegg til hovedbiblioteket og filialene på Klyve og Gulset, omreisende bibliotekvirksomhet. De sørger for oppfølging av biblioteksavdelingene på de tre bydelshusene, som har mange eldre brukere, og på en del helseinstitusjoner. De har også en oppsøkende avdeling som reiser ut med bøker til låntakere som av helsemessige årsaker er forhindret fra å oppsøke de ordinære bibliotekavdelingene.

Hvor?

DKSS-forestillinger har så langt blitt vist på følgende institusjoner:

- Bakkane bo- og behandlingssenter
- Gjerpen sykehjem (inkl. bokollektivet for demente)
- Gulset sykehjem (inkl. bokollektivet for demente)
- Lyngbakken bo- og behandlingssenter (inkl. dagavdelingen for hjemmeboende eldre)
- Melum bo- og servisesenter
- Klyvetunet (bokollektiv for demente og dagtilbud for hjemmeboende personer med demens)

I tillegg har det blitt gitt DKSS-tilbud på de tre bydelshusene i kommunen:

- Gråtenmoen bydelshus
- Lie bydelshus (gamle Velferden)
- Menstad bydelshus.

Menstad bydelshus er samlokalisert med Haugsåsen bokollektiv (som i realiteten er et sykehjem). Beboerne på Haugsåsen har i prinsippet kunnet benytte seg av tilbudet på Menstad bydelshus og har derfor ikke fått DKSS-forestillinger inne på selve bokollektivet.

Bydelshusene ble etablert som eldresentre tilknyttet bemannede boliger/dagsenter for eldre. Bydelshusene har med årene utviklet seg til å bli møtesteder for flere enn pensjonister og uføre, men har fremdeles seniorer som en av sine viktigste målgrupper. Bydelshusene har et mangfoldig program med en rekke konserter, forestillinger, dansekvelder og foredrag, i tillegg til en rekke kortvarige hobbykurs.

4. SATSNINGSOMRÅDER 2019 – 2022

Den kulturelle spaserstokken i Skien kommune skal søke å ha et bredt samarbeid med ulike kulturinstitusjoner, utøvere og det lokale kulturliv for øvrig, for å sikre bredde og kvalitet på tilbudet som gis.

En stor andel av beboerne på kommunes eldreinstitusjoner er demente i større eller mindre grad. Forskning viser at spesielt demente har nytte av musikalske aktiviteter fordi de gjennom musikk, dans og bevegelse henter glemte ferdigheter. Det fremmer hukommelsen, er med på å hindre stagnasjon og kan i noen tilfeller bedre

prognosen. Den samme erfaringen har vi på institusjonene i Skien. Erfaringsmessig er det tyngre å formidle litteratur, utstillinger og teater til demente. Hovedtyngden av tilbudene som gis innen DKSS vil derfor være konserter og forestillinger med mye musikk.

DKSS har definert satsningsområdene i årene framover slik:

Det nære musikk møtet

Musikere/musikkpedagoger ansatt på Skien kulturskole besøker jevnlig eldreinstitusjonene i Skien. Tilbudet gis på avdelingene, slik at musikk møtet blir intimt og nært, med få beboere tilstede. Hver avdeling får i snitt besøk en gang i måneden av den samme musikeren. Dette gir forutsigbarhet og trygghet. Gjenkjennelse av utøver og musikalsk uttrykk er et vesentlig aspekt i denne sammenhengen.

Kulturmøte plassen

Det skal også gis konserter/forestillinger i institusjonenes «storstuer». Dette tilbudet skal sikre at seniorene får et variert tilbud levert av profesjonelle utøvere. Tilbudet skal over tid omfatte både teater, musikk og kulturarv.

Felles opplevelse kan føre til gode samtaler mellom beboerne og med personalet. Dette kan igjen føre til en mer spennende og innholdsrik hverdag både for ansatte og beboerne.

Det er et mål at antallet kulturopplevelser som vises på institusjonene skal øke både i omfang og kvalitet i den kommende perioden.

Litteraturformidling

Skien bibliotek vil fungere som koordinator og tilrettelegger for litterære arrangementer som er spisset inn mot seniorer generelt og seniorer med demens spesielt.

Fremføring vil foregå på egnede institusjoner, og evt. i samarbeid med lokale lag og foreninger i de bydeler som ikke har kommunale institusjoner med egnede scener for framføring.

Med fokus på lokal historie, lokale forfattere, musikk og visuelle fremføringer av litteratur og den gode historie, vil vi stimulere til verdifulle øyeblikk for seniorer med og uten demens.

Hvilke institusjoner i fremtida?

DKSS-midlene skal brukes til kulturtilbud på alle sykehjemmene og bokollektivene for demente i kommunen, også på Haugsåsen. Dette fordi det har vist seg at beboerne på Haugsåsen i liten grad er i stand til å benytte seg kulturtilbudet på Menstad bydelshus. Å integrere mennesker med demens i allmenne kulturarrangementer er krevende, både for arrangør, det ordinære publikummet og for dem med demens.

Det stilles svært få krav til tildelingen av DKSS-midler, kun at *«tilskuddet skal være øremerket kulturtiltak for eldre. Det skal ikke gå til lønn til fast ansatte og heller ikke erstatte kulturtiltak som allerede er finansiert av kommunene.»* Drift av bydelshusene, inklusive de mange seniorarrangementene der, har lenge vært en kommunal oppgave. Kulturadministrasjonen mener derfor at det ikke er riktig å benytte DKSS-midler til dette. Bydelshusene har en solid økonomi og det er ingenting som tyder på at de ikke vil fortsette å gi et godt kulturtilbud til seniorer i sitt nærmiljø, selv om de ikke lenger får nytte godt av DKSS-midlene fra fylket.

Følgende institusjoner skal ha DKSS-finansierte kulturarrangementer:

- Bakkane bo- og behandlingssenter
- Gjerpen sykehjem (inkl. bokollektivet for demente)
- Gulset sykehjem (inkl. bokollektivet for demente)
- Lyngbakken bo- og behandlingssenter (inkl. dagavdelingen for hjemmeboende eldre)
- Melum bo- og servisesenter
- Haugsåsen (bokollektiv for demente og somatiske pasienter)
- Klyvetunet (bokollektiv for demente og dagtilbud for hjemmeboende personer med demens)

I alle bydeler

Det er et mål at kulturtilbudene til seniorer finnes i flest mulig av Skiens bydeler. I noen bydeler er det naturlig at DKSS-tilbudene gis i «storstua» på sykehjemmene. Dette er tilfellet i følgende bydeler: Gulset, Bakkane, Lyngbakken, Klyve, Gjerpen og Melum. Forutsetningen er at tilbudene er åpne for hjemmeboende seniorer i nærmiljøet og at tilbudet gjøres kjent. Dette fordrer mer midler til markedsføring.

Andre bydeler som sentrum, Menstad og Gråtenmoen er godt dekket opp gjennom seniortilbudene som gis på bydelshusene. Hjemmeboende seniorer i disse bydelene har dermed god tilgang til kulturaktiviteter og sosiale møteplasser.

Men for å sikre at eldre i områder som ikke har slike institusjoner i sitt nærmiljø får et tilbud, bør man vurdere et samarbeid med private institusjoner/foreninger i noen deler av kommunen. Dette gjelder Skotfoss, Åfoss, Øvre Gjerpen, Kilebygda og Vold. I løpet av 2020 må det vurderes om dette skal gjøres ved å turnere innkjøpte DKSS-produksjoner i disse nærmiljøene i samarbeid med foreninger/private aktører. Eller om man kan støtte kulturarrangementer (i disse fem nærmiljøene) i regi av foreninger for seniorer.

5. ORGANISERING

Planlegging, gjennomføring og oppfølging av DKSS vil måtte skje på tvers av fag og kommunalområder. Kulturkontoret vil ha hovedansvar for programmeringen av tilbudet, men dette må gjøres i tett dialog med kulturkontaktene på institusjonene. Helse og velferd vil ha ansvaret for å organisere gjennomføringen på den enkelte institusjon. I praksis vil dette gjøres av kulturkontaktene (i hovedsak er dette aktivtører) ved hver av eldreinstitusjonene i Skien. Årlig bør kulturkontakter og DKS-koordinator møtes for å evaluere og diskutere DKSS-programmet. Det bør også være et mål at man annen hvert år arrangerer en fagdag med fokus på kultur&helse for ansatte i helse og velferd.

Dersom det opprettes en tilskuddsordning for kulturarrangementer for seniorer bør behandlingen av søknadene legges til kulturkontoret.

5.1. Programmering

Programmeringen av tilbudet i DKSS vil gjøres årlig med utgangspunkt i satsingsområdene. Kulturkontoret har det overordnede ansvaret for programmeringen, i samråd med kulturkontaktene på de seks eldreinstitusjonene i Skien.

5.2. Rutiner for evaluering / rapportering

Tilbudene som gis gjennom DKSS evalueres vår og høst. Dette gjøres av kulturkontaktene på de ulike institusjonene. Tilbakemeldingene vil være retningsgivende for hvilke artister/produksjoner som tilbys de kommende sesongene.

6. ØKONOMI

Ordninger som Den kulturell spaserstokken gir muligheter for å realisere en rekke positive tiltak for de eldste. I 2014 tok regjeringen Solberg initiativ til å avvikle hele DKSS-ordningen, men forslaget ble møtt med stor motstand. Siden 2015 er det fylkeskommunene som har administrert tildelingen av DKSS-midlene fra staten. Fra 2018 til 2019 kuttes de fylkeskommunale DKSS-midlene med 30 prosent. For Skien utgjør dette kr. 86.000,- Dette er midler som må dekkes inn på annen måte, dersom DKSS-ordningen skal videreføres på 2018-nivå.

I Telemark har man valgt å tildele midlene etter hvor mange eldre over 70 år hver enkelt kommune har. Det stilles svært få krav til tildelingen, kun at «tilskuddet skal være øremerket kulturtiltak for eldre. Det skal ikke gå til lønn til fast ansatte og heller ikke erstatte kulturtiltak som allerede er finansiert av kommunene.»

Helse og velferd setter av midler til DKSS på sine budsjetter.

Kulturkontoret koordinerer ordningen og har således en stillingsressurs knyttet til dette (ca 10 % stilling).

Alle kulturtilbud til eldre og syke som bor på institusjon skal være uten egenandel for beboerne.